

Marko P. Đurić

MEĐUSOBNA POVEZANOST I UPUĆENOST KAO NAŠA ZAJEDNIČKA SUDBINA

Rezime

Autor u svom članku govori o međusobnoj povezanosti i upućenosti između hrišćana i muslimana prvenstveno iz svoje verske perspektive. Međutim, kako po njemu nje nikad nije bilo između balkanskih pravoslavnih hrišćana i sunitskih muslimana znamo za povest sa kojom se ne možemo pohvaliti. Međusobno povezivanje između hrišćana i muslimana, a zatim između istorijskih crkava, autor vidi kao nužnu potrebu sadašnjeg povesnog trenutka. Pri čemu svakako da to povezivanje ne bi bilo na štetu vlastitog identiteta, već samo u cilju njegovog obogaćenja i izgradnje religijskog mira među balkanskim vernicima. Jer bez mira među religijama, neće biti mira, ni među narodima Balkana. Da bi došli u takvo stanje nužno nam je da znamo istinu o drugom kako u teološkom tako i u drugom smislu.

Ključne reči : mir, hrišćanstvo, islam, teologija, crkva , Biblija, Kuran, Bog, Isus, Muhamed, as, upućenost, povezanost.

Uvod

Ništa toliko ne traži i ne vapi za jednom revizijom koliko naša sadašnja spoznaja o islamu. Pošto danas sa raznih strana, i od strane raznih „autoriteta“ slušamo razne priče o njemu često samo zato i nismo u prilici da donesemo vlastiti, kritički i objektivni sud u vezi njega. Istovremeno što neki osećaju apriori negativan stav prema najmlađoj religiji, oni i imaju neku svoju spoznaju i istinu o njemu. Pri tome su to najčešće delimične istine ili poluistine, ne i cele istine. Polazeći od današnje medijske i druge slike o islamu u kojima su kriterijumi spoznaje okrenuti naglavačke svakako da prvo nećemo doći do adekvatne spoznaje u vezi njega. Upravo zato nećemo ni moći da otvorimo novo doba u našim međusobnim odnosima dok ne pročistimo svoje „istorijsko pamćenje“ i ne otklonimo iz svog teološkog pamćenja mnoge zablude u vezi Poslanikove (Muhamedove, a.s.) vere u Boga.

Razgovarajući, sigurno je da ćemo prvo doći do toga da konstatujemo duboku unutarnju povezanost između naših vera. Ukoliko budemo spontano i refleksno svesni nje, svakako da ćemo bez teškoća moći da otvorimo novo doba u pravoslavno- islamskim odnosima, a ono svima treba, jer smo umorni od konfrontacija i sterilnih teoloških rasprava. I sadašnja pravoslavna epistemologija islama uglavnom je onakva kakva je bila u srednjem veku, a što na primer ne bi mogli reći i za katoličku epistemologiju. Stoga se sa njom ne može napred, već samo nazad ili na vraćanje na stanje „status quo“ u našim međusobnim odnosima. I danas se za islam najčešće veli da je „jeres“; pri tome se u vezi te tvrdnje nigde ne nude jasni i obrazloženi stavovi. Pošto je tradicionalno pravoslavno bogoslovlje u pogledu pitanja o istini uvek naglašavalo svu važnost crkvenih Sabora, sad zbog te tvrdnje ne možemo izbeći važnost sledećeg pitanja: da li je islam na nekom našem pomesnom Saboru Pravoslavne crkve proglašen za jeres? A ako pak nije, na čemu se danas temelji tvrdnja crkvene hijerarhije i klera da je islam jedna od mnogih jeresi? Pri tome se sve to da čuti u svakodnevnim razgovorima, i na nekim tribinama. Međutim, ako je islam nekad na nekom pomesnom, lokalnom, Saboru proglašen za „jeres“, zar nije došlo vreme da se sa njega, odnosno sa muslimanovog verovanja u Boga skine anatema? Istovremeno je važno znati i sledeće: da li je na

nekoj od pravoslavnih konferencija bilo dijaloga ili polemike u vezi njega? Pozitivna saznanja svakako da bi koristila. Danas što bi mnogi želeli znati svakako se tiče odgovora na sledeće pitanje: može li se pozivanje na neke stavove nekih svetih otaca, ovde na stav sv. Jovana Damaskina (7. vek) čiji su stavovi preneseni u Savinu „Krmčiju“ (Zakonopravilo) ¹ držati i za službeni stav Crkve? Zapravo, kakva je danas službena istina pravoslavnog bloka, crkve, o islamu? Međutim, ako se danas Damaskinovi stavovi o islamu drže i za službeni stav Crkve ne dolazimo li sada u situaciju da jedno znanje poistovetimo sa istinom, i time se zamerimo samoj istini?

Svakako da se povezivanjem na autoritet u crkvi uvek dolazilo do istine, pa je ona uvek bila starija od autoriteta. Međutim, što se za nju znalo samo zahvaljujući autoritetu pitanje je sad: koji sada autoritet na hrišćanskom Istoku stoji iza tvrdnje da je islam „jeres“, a što se i danas na razne načine naglašava.

U vezi pak samog pitanja kako ćemo revidirati svoje teološke stavove o islamu, kojom metodom i spoznajom, odgovor je uvek jedan: ne drugačije do ekumenskom metodom i spoznajom koja podrazumeva i jednu elastičniju egzegezu svetog teksta. Razgovarajući doći ćemo do saznanja šta je to što nam je zajedničko, a šta je to što nije. Zapravo, koje su to istine i koja saznanja? Zatim ćemo uvidom u sam Kur'an i sećanjem na Poslanikovo iskustvo doći do jasnog saznanja šta smo mi za islamsku ortodoksiju? Jasno da će samo ravnopravni voditi uspešan razgovor i dati važnost i pitanje o međusobnoj upućenosti i povezanosti između dveju Avramovih religija. Ali, kad su u pitanju naši dobronamerni i čovečni odnosi sa muslimanima, mi na hrišćanskom Istoku imamo šta naučiti sećajući se ovde braće katolika i nekih protestanata.

Papa Jovan XXIII svoju ljubav prema muslimanima iskazao je i tako što je preinačio jednu molitvu čiji su neki stavovi vređali verska osećanja islamskog čoveka, a koji su glasili: „Budi kralj svima onima koji su još obavijeni tamom idolopoklonstva i islama“ ².

Ideologije su nas uvek delile i odvajale

Nigde kao na našem Balkanu ideologije nisu pokazivale svoje nečovečno i nemoralno lice. Neke od njih, samo zato su u sebi nosile rasistički i šovinistički naboj, sejale su međunacionalnu mržnju, pa su samim tim uvek bile onaj destabilirajući faktor na Balkanu. Pošto su bile "inficirane bolešću ekskluzivizma" opstajale su u svesti balkanskog čoveka zahvaljujući njegovoj naivnosti i nezrelosti. Mi danas prvenstveno zbog njih, ali i naših nekih karakternih mana, ne znamo za solidarnost i altruizam kad je u pitanju sudbina drugog čoveka – čoveka druge vere, nacionalnosti i kulture.

Naše verovanje što se ne pokaza onim pravim koje samo zna i ume da apsorbuje celo naše biće nije uspevalo da nas očoveči i osposobi za praštanje i pokajanje, u čemu je i naš osnovni greh. Upravo i zato veoma je teško odgovoriti na sledeće pitanje: da li posle Srebrenice, Vukovara i Kosova može da se govori o međusobnoj upućenosti jednih na druge? Ali, što je neko sad hrišćanin, a neko musliman, on ne može da ne govori o tome i da ne razmišlja o izgradnji Avramove ekumene na našem Balkanu. Istovremeno, što je sada neko hrišćanin, on mora raditi na dolasku Carstva Božijeg koga ovde isključivo držim za „činjenicu povesti, ne i za činjenicu psihologije“, koga je takvim držala stara egzegeza. Kako se u pravoslavnoj spoznaji islam identifikuje sa „turskim zlovernim bezbožjem“³, eto sad prvog razloga zbog čega pravoslavni hrišćanin neće ni razmišljati o bilo kakvoj povezanosti hrišćanstva i islama. Stoga, on neće ni ulaziti u dijalog sa muslimanom u vezi navedenog pitanja. Budući da se sve to čini ne u običnoj, nego u bogoslužbenoj knjizi⁴, islam će on i doživljavati u negativnom kontekstu. Na kraju, što se od muslimana traži da prilikom prelaska na pravoslavlje "prokune"⁵ sve ono u šta je do juče verovao, nije sada teško reći šta je islam za crkveni kler i hejerarhiju i danas. Ali što na hrišćanskom Istoku ne znamo za neutralnost Crkve prema državi i naciji, i za neutralnost države prema Crkvi, a što nas sve vraća sećanju na državnu Crkvu i na poznati koncept odnosa Crkve i države („simfonija“) to na pravoslavnom Istoku tokom njegove povesti srećemo se i sa ovakvim situacijama: niko drugi do vizantijski car M.Paleolog napisao „najveću vizantijsku apologiju protiv islama“ veli u svojoj knjizi „ Presveto Trojstvo “ profesor

Bakšić. (Zgb, 1941. god, str.198). Istovremeno jedan drugi car naveo je Vizantijsku crkvu, veli Stiven Ranismen u svojoj knjizi „Vizantijska civilizacija“ da skinе anatemu s islamskog Boga, ali to je smatrano kao jeres, veli autor iste knjige. (Minerva, Bgd , str.128).

Reč je o vizantijskom caru Manojlu Komnenu. Polazeći sada od gornjih situacija, a u kontekstu priče o našoj međusobnoj verskoj upućenosti jednih na druge, navedeno pitanje u srednjovekovnom pravoslavnom društvu bilo bi pitanje ne samo za Crkvu, već i za državu. Ali, kako je sadašnja demokratska država u odnosu na Crkvu neutralna, navedeno pitanje bitno je pitanje za Crkvu i njene Sabore; njene akademske institucije. Šta nam sada, a s obzirom na sve ono što sam rekao dolazi kao najglavnije nije teško reći. Svakako to da u muslimanu otkrijemo svog bližnjeg kako bi sa njim razgovarali o navedenom pitanju. Muslimanu to sve ne treba, jer smo mi kao „narod Knjige“ njemu bliski. S obzirom na sve, sad se da zaključiti sledeće: pravoslavne Crkve treba da naprave u svojoj spoznaji islama „kopernikovski obrt“ da bi danas razgovarali o međusobnoj povezanosti. Međutim, naše akademske strukture u Crkvi za tako nešto ipak nisu ni voljno ni teološki spremne. Nema ovde dobre volje ni za izgradnju Carstva Božijeg sa zapadnim hrišćanima, niti iste za izgradnju Avramove ekumene na Balkanu sa muslimanima.

Iako znamo šta je sve islam oduzeo Hristu, a prvo ono što su mu dali Jevanđelje, Pavle i Crkva, islam zbog svog osnovnog stava prema Njemu, ipak, zaslužuje naše poštovanje. Kako se u Kur'anu za Isusa i Njegovu majku veli „znamenjem svetovima učinismo ih“ (Sura 21, 91) to saznanje maksimalno će ići na ruku međusobnom približavanju jednih drugima. Na međusobnoj upućenosti svakako da će poraditi i drugo saznanje kojim se veli: „muslimanski živalj poštovao je grob svetog Save i mileševskoj bogomolji darovao veću milost nego hrišćani; a zatim drugo mesto poštovanja kod muslimana bila je Bogorodica Čajnička“⁶. Ali, kako je međusobno poštovanje i svest o međusobnoj upućenosti stvar našeg „najzrelijeg ekumenskog iskustva“, to je navedeno iskustvo danas u paru sa našom ekumenskom Spoznajom. Premda ćemo jedni drugima svojim čitanjem i tumačenjem svetog teksta obezbediti međusobno poštovanje ukoliko ne živimo svoje verske istine, njega nećemo moći ni da registrujemo u našim međusobnim odnosima.

Nemamo li svi mi jednog „oca“ ? Samo ćemo pravilnim razumevanjem i tumačenjem Biblije i Kur'ana obezbediti međusobno poštovanje.

Islam svakako da zaslužuje i sa naše hrišćanske strane svako poštovanje. Dok su mu mnogi na Zapadu to obezbedili i svojim službenim stavovima, na hrišćanskom Istoku već ne znam za tako nešto. Da smo se u svom iščitavanju svetog teksta vraćali proroku Malahiji, sigurno je da bi o njemu danas mnogi drugačije razmišljali. „ Nemamo li svi mi jednog Oca? Nije li nas jedan Bog stvorio“, pita se prorok Malahija (Mal, 2,10). Pošto nas je On sve stvorio, ne možemo sada između sebe ne biti braća koja za svog „oca“ imaju Boga Biblije i Kurana.

Međusobne upućenosti i povezanosti sad smo svesni po jednom tumačenju jednog biblijskog teksta. Ali kao što ćemo svojim tumačenjem svetog biblijskog i kur'anskog teksta obezbediti poštovanje, tako ćemo isto nekom i uskratiti. Ne dolazi nam sada kao glavno pitanje: kako razumeš i tumačiš sveti tekst? Međutim, to razumevanje nikad ne sme biti na štetu ljubavi i dobra, od jednog razumevanja Biblije ili Kurana oni su uvek stariji i važniji. Međutim, što je sveti tekst bio različito tumačen, pa je tumačenje prvo bilo u raskoraku sa opštim duhom naših vera znamo za situacije koje ne mogu služiti na čast ni hrišćanima ni muslimanima. Tako, na primer, crkveni antijudaizam koji se u svesti rane Crkve pojavio kod nekih crkvenih otaca bio je kako neki kažu uvod u kasniju pojavu antisemitizma. Neke Isusove izjave u vezi jevrejskog naroda (Mt, 24, 1-3 ; Mt,11,12-14 ; Mt, 21, 19 ; Mk, 11, 22 ; Jovan, 8, 23 ; 8, 44) što su bile pogrešno tumačene, davale su teološku legitimaciju Crkvi da katkada bude netolerantna prema Jevrejima.

Premda se u Kur'anu srećemo sa nekim ajetima koji imaju antihrišćansku notu (Kuran, 5, 51 ; 4, 157), međutim, kako smo mi hrišćani „sledbenici knjige“ (Sura 3, 64) to prilikom tumačenja Kur'ana moramo voditi računa u kom su istorijskom konetsku nastali pojedini kuranski ajeti. Na koje se oni odnose situacije? Da bi na pravi način razumeli osnovni duh Kurana , ali i Jevanđelja, prvo moramo voditi računa o tome. Upravo zato ovde i kažem da su neki ajeti iz Kurana, a u vezi nas hrišćana, izgubili na svojoj važnosti. Islam od nas hrišćana svakako da zaslužuje poštovanje i zbog onoga šta u Kur'anu piše u vezi Isusa iz Naza-

reta. Premda sve to pisanje ima važnost za muslimana (Kur'an, 61.6), ne i za hrišćanina; muslimanu zbog toga ne možemo uskratiti poštovanje. Neslaganje otuda neće nas odvesti nepoštovanju. Iako se u svom tom pisanju ne radi ni o kakvoj hristologiji, već o isusologiji, Isus je po svojoj važnosti za muslimana odmah iza Muhameda , a.s., a to puno govori. Jasno je da ono u šta veruje hrišćanin i Crkva - kad je u pitanju Isus Hristos – da to neće poverovati musliman, međutim, obojica veruju u Isusa kao Božijeg poslanika. S obzirom na osnovnu strukturu naših verovanja, neslaganja su naša neminovnost, međutim, zbog njih zašto bi bili netolerantni. Međutim, sva povest Crkve bila je u znaku verske netolerancije, pa se u vezi nje najčešće setim jedne Pavlove rečenice Galatima : „Ako se pak međusobno ujedate i izjedate, pazite da jedan drugoga ne istrebite“ (Galatima, 5, 15).

Tumačeći Jevanđelje i Kur'an, danas nam kao važno, ako ne i kao najvažnije, dolazi sledeće: da se između sebe upoznamo kao braća jer samo će braća raditi na dolasku Carstva Božijeg u našu sredinu i na izgradnji Avramove ekumene. Međutim, do takve spoznaje s lakoćom ćemo doći. Čitajući Kur'an zaključujemo da su vernici braća (Kur'an, 49, 10), tumačeći jednu Isusovu izjavu (Luka, 10, 27) konstatovaćemo da nam je drugi uvek bližnji.

Ali, kako danas mnogi hrišćani ljubav prema bližnjem ne određuju po etičkom nego po teološkom ključu, oni pravi hrišćani danas su malo i gotovo nevidljivo „stado“. Nama su danas najčešće bližnji samo oni sa kojima dolazimo u svakodnevni dodir na našim liturgijama, koji sa nama slave istu sv.Euharistiju, ne i oni koji trebaju našu pomoć. Današnji hrišćani otuda me svojim ponašanjem daleko više podsećaju na starozavetne Jevreje kod kojih se ljubav prema bližnjem nije određivala po teološkom, nego drugom kriterijumu. Bližnji su otuda bili oni koji su bili verni Zakonu, a što je Isus sasvim jasno jednom svojom izjavom otklonio (Mt, 5, 43; Luka, 10, 25-37).

Pošto je Jürgen Habermas pitanje istine držao za najvažnije pitanje u sferi čovekove komunikacije, korene naših konfliktnih i napetih situacija vidim prvo u nedovoljnom poznavanju istine kao takve. Nas su delimične istine, a zatim i razne poluistine, maksimalno otuđivale od zapadnih

hrišćana i muslimana. Pri tome sve to ne beše slučajno nego uvek sa određenim ciljem. Manje- više svi smo mi zbog date koristi znali i umeli da delimične istine držimo za celu i potpunu istinu. Upravo zbog nje nismo mogli izbeći ideologizaciju istine u državi i teologizaciju istine u Crkvi.

Rekao bih da naše sveukupno znanje o islamu ne karakteriše toliko neznanje, koliko delimično znanje koje se apsolutizira i tako uzima za celo i potpuno znanje. Međutim, sve se to čini zbog određenog interesa i razloga, pa interes i taj razlog bivaju važniji od same istine. Da bi se danas „izlečili“ od svega toga moramo ući u međureligijski dijalog u kome ćemo držati za istinu ono u vezi čega se prvo složimo u dijalogu.

Da bi otvorili novo doba u našim međusobnim odnosima, međusobnu upućenost jednih na druge kao vernici moramo da branimo teološkim argumentima, kao građani jedne države moramo se uvek setiti šta nam dolazi kao najvažnije. Težnja ka opštem, ne partikularnom dobru zar nam ne dolazi kao najvažniji cilj. Međutim, potreba za međusobnom upućenošću neće se javiti u našoj religijskoj spoznaji ukoliko jasno ne definišemo svoje verske identitete. Pri svemu tome, jedno je sigurno: ukoliko svoj međusobni odnos svodimo na odnos ortodoksije i heterodoksije, pravoverja i krivoverja potreba za međusobnom upućenošću u nama se sigurno neće ni pojaviti.

Što je pravoslavna Crkva isključivo sebe, ne i drugu Crkvu, ne i drugi verski identitet, videla kao „stub i tvrđavu istine“, u njoj nikada nije ni živela želja za međusobnom komunikacijom. Kako se i danas u našoj „Enciklopediji pravoslavlja“ veli da su katolici „zbog filokve“ pali u jeres⁷, nije onda teško reći šta bi bio islam za pravoslavnu epistemologiju i u današnjem vremenu.

U svojoj knjizi „Osmansko carstvo“, Halil Inaldžik piše da se Sulejman I (16 v.) predstavljao poglavarem Muhamedove zajednice (str. 59). To se sada i da zaključiti da su nekada vizantijski carevi i turski sultani bili i čuvari ortodoksije. Međutim, to svakako behu i najgora vremena za heteroksne. Ali, kako se hrišćansko razumevanje ortodoksnog uvek razlikovalo od onog islamskog, to i danas između nas i muslimana neće biti saglasnosti u vezi tog najvažnijeg pitanja. Ali što apostol Pavle u svojoj Po-

slanici Jevrejima piše da je Bog od davnine mnogo puta i na mnogo načina govorio našim očevima preko proroka (Jev 1,1) to su nam naše različitosti od samog Boga date. Sa njima se moramo miriti, pa niko od nas nema monopol ni na istinu ni na spasenje. Svi mi ulazimo u plan Njegovog spasenja koje nam se u našoj povesti na razne načine ponudilo. Na nama je sada kojom ćemo verom na tu ponudu da odgovorimo.

Šta smo jedni za druge dolazi nam kao najvažnije pitanje?

Čitajući Ustav Medine i „Dela apostolska“ (D, a, 4, 32) bez ikakvog intelektualnog napora saznaćemo dve stvari: kakvi su bili međuljudski odnosi u najranijem islamskom i hrišćanskom društvu, a zatim šta su hrišćani i muslimani bili između sebe. Pošto su najraniji odnosi u Crkvi bili harmonični međusobna upućenost jednih na druge maksimalno je živela pa s tim u vezi i čitamo: „behu jedno srce i jedna duša“ (D, a, 4,32). Isti tovoreno i u najranijem islamskom društvu hrišćani, jevreji i muslimani ubrajaju se u članove islamske zajednice. Sada zato možemo da govorimo ne samo o hrišćanskom, već i o onom islamskom ekumenizmu. Međutim, kad su u Crkvi počele deobe pa prvo znamo za laike i kler, a čega nije bilo u najranijoj Crkvi, hrišćani više ne behu jedno srce i jedna duša. Tako, na primer, Demetrije, biskup Aleksandrije protestuje i zahteva da se Origen vrati u Aleksandriju – „jer ne pristoji da laik drži homiliju pred biskupima“⁸.

U vezi pak samog pitanja šta smo jedni za druge, nije teško odgovoriti. Ne samo po Kur'anu (Kur'an, 49, 10) već i po Jevanđelju, vernici su između sebe braća (Marko, 3, 55). Pri tome je u oba slučaja koncept bratstva određen po etičkom, ne i drugom ključu, pa s tim u vezi Poslanik islama i veli: „Niko od vas neće istinski verovati dok ne bude želeo svome bratu ono što želi samome sebi“⁹. Kako se u Kur'anu jasno veli: „vernici su braća“ (Kur'an, 49, 10), a ne kaže se „muslimani su samo braća“, navedeni ajet ima izuzetnu važnost. Pravi vernici između sebe ne mogu da neneguju druge do bratske i prijateljske odnose, pa svest o međusobnoj povezanosti i upućenosti ne može da ne živi. Budući da Isus jasno veli da ko

izvrši volju Božiju da mu je brat, sestra ili majka (Marko, 3, 55) hrišćaninu je otuda i musliman brat, ukoliko on izvršava volju Božju. Izvršavanje volje Božje (Mk, 3, 55), otuda nas sada i čini braćom.

Pri čemu to izvršavanje nije nimalo lako jer se prvo moramo odreći mnogih stvari kako bi udovoljili ne svojoj, nego Njegovoj volji. Premda nam je jasno šta bi drugi, te i musliman bio hrišćaninu ako ispunjava volju Božju pitanje sad: šta bi bio hrišćanin za muslimana? S tim u vezi imamo jasan odgovor u suri „Trpeza“, u kojoj čitamo: „I svakako da su vernici-ma najbliži prijatelji koji govore: „Mi smo hrišćani“ (Sura, „Trpeza“, 82). Rekao bih da se u našem pravoslavnom kontekstu o drugom najčešće nije razmišljalo kao bratu i bližnjem. Pri tome se i danas ta tvrdnja prvenstveno odnosi na naše monaške zajednice. Tako, na primer, naši isihasti Turke su doživljavali kao „kaznu Božiju“, a Rimsku crkvu nikad nisu ni uzimali za spasonosnu Crkvu. Međutim, jasno je da su svemu tome išle na ruku razne okolnosti... Ali, u vezi samog pitanja zašto nam je potrebna međusobna upućenost jednih na druge odgovor leži u sledećoj tvrdnji. Drugi mi je uvek potreban kako bi se ostvario kao religiozno, moralno i političko biće. Zatim će nas međusobna upućenost jednih na druge i odvesti ka tome da se „na razborit i promišljen način brinemo jedni za druge“.

Pošto se posle 11. septembra 2001. godine sve više srećemo se „harajućom islamofobijom“ na jednoj strani i sa nedužnim stradanjima hrišćana u pojedinim islamskim zemljama na drugoj strani, to su veze između hrišćana i muslimana u pojedinim zemljama veoma tanke i krhke. Međusobna upućeno-povezanost na izgradnji jednog čovečnijeg i moralnijeg sveta nije pitanje ni za jednu ni za drugu stranu. Međutim, mi ne možemo bez njih da živimo, pa o njima danas prvo treba da posvedoči naša međusobna solidarnost. Mi se moramo, ako smo hrišćani, solidarisati sa muslimanima tamo gde oni kao nevini i nedučni trpe od strane tzv. hrišćana; i obrnuto muslimani ako drže do svog identiteta moraju se solidarizirati sa hrišćanima koji nepravedno stradaju i trpe od muslimana. Pošto je i danas on moj sused i komšija, prijatelj ili rođak, pa otuda i bližnji, ne i daljni, mi ovde delimo zajedničku političku i istorijsku sudbinu. Međusobna blizina upućuje nas jedne na druge, pa na njene izazove moramo odgovoriti. Kako? Svakako ja kao hrišćanin ne drugačije- do ljubavlju.

Pitanje o međusobnoj našoj upućenosti i povezanosti kao naše veoma važno pitanje

Pitanje o našoj međusobnoj upućenosti i povezanosti tematizirao sam sećajući se Isusa iz Nazareta i Muhameda Resulullaha iz Meke. Pri tome nam uvek o karakteru njihove upućenosti uvek govori sam karakter njihovog poslanja. Razmišljajući o njemu (Luka, 4, 17; Sura, VI, 20; 5,19). Njihovo poslanje na početku njihovog delovanja imalo je uski, regionalni i nacionalni karakter, i bilo je isključivo zbog religijskih, ne i drugih ciljeva.

Stoga Poslanik islama jasno veli: „Nisam poslan da proklinjem, već da pozivam i milost Božija da budem. Veliki Alahu moj: uputi moj narod jer ne znaju “. Premda nam Matejev Isus jasno veli da je „poslan samo izgubljenim ovcama doma Izraileva (Matej, 15, 24), vaskrsli i Pavlov Gospod (Rim, 10, 9) obraćajući se svojim učenicima kaže im: „krstite sve narode“ (Matej, 28, 19). Dok se na početku jedna upućenost, a time i jedno poslanje, isključivo tiče samo jednog naroda kasnije ono prelazi regionalne i nacionalne granice i tako postaje i univerzalno i svetsko. Misleći na Poslanika islama Šehid Morteza Motahari u jednoj svojoj knjižici veli: „Najviše je radio da svima olakša“¹⁰. Hrišćanin to isto može reći za Isusa iz nazareta (Lk, 7, 36-50; Mk, 16, 9). Stoga njihova upućenost na druge pored verske imala je i drugu dimenziju. Drugačije govoreći, ona je bila sam odgovor na ljudske potrebe. Ali što na jednom mestu Poslanik islama veli: „Slavljeni Bože, hvala ti; svedočim da nema Boga osim Tebe i da ćemo Tebi vratiti“¹¹, Muhamedova, a.s., upućenost na najvišeg sad je u funkciji jednog svedočanstva. Istovremeno i Jovanovo jevanđelje u svojoj celini, bilo je i ostalo jedno svedočanstvo¹² – svedočanstvo u korist najvažnije Istine.

Valja reći da se i Isusova i Muhamedova, a.s. upućenost na druge nije se ticala samo čovekovog večnog već i onog privremenog političkog spasenja. S tim u vezi šta reći za Isusov govor u Nazaretskoj sinagogi (Lk, 4, 16-30) i druge Isusove situacije (Lk, 7, 21,22). Isus nam otuda i stavlja na znanje da nam je drugi potreban kako bi se mi večno spasili i da smo mi njemu potrebni kako bi se on trenutno spasao. U hrišćanstvu spasenje otuda ima eshatološku i političku dimenziju. Upravo zato hrišćanska soteriologija i

govori o „sakramentu brata“. Polazeći od jednog Muhamedovog hadisa u kome se kaže: „Niko neće istinski verovati dok ne bude želeo svome bratu ono što želi samome sebi“¹³, o zrelosti muslimanove vere sad svedoči muslimanov odnos prema drugom koji mu je sada brat. Stoga i u islamu musliman se neće spasti, neće uživati Njegovu milost ukoliko ne želi drugom ono što želi samom sebi. Međusobnu upućenost jednih na druge otuda ćemo najkvalitetnije živeti kroz odnose bratstva koji prvo neće biti tamo gde nema međusobne solidarnosti. Danas nam je ona, a sve s obzirom na mnoge znakove u našem vremenu itekako potrebna. Pri čemu će hrišćanin te znakove uvek „istraživati i tumačiti u svetlu Jevndelja“, musliman ne drugačije do u „svetlu Kur’ana“.

I sad sve to ukazuje na sledeće: u hrišćanstvu postoji duboka unutarnja veza između religije, morala i politike. Isto toga smo svesni u islamu, pa hrišćanstvo i muslimanovo političko gledište ne može živeti na štetu morala. Hrišćanin što svoj zadnji i najvažniji cilj ne vidi na horizontu svoje imanencije, pa time ne ni u državi, već u ostvarenju Carstva Božijeg, on ovde uvek i mora razmišljati o dubokoj unutarnjoj povezanosti religijske, morala i politike. Definišući čoveka kao „društveno biće“ (Aristotel), sad naše međusobne upućenosti ne može da ne bude prvo zbog toga.

Otuda je ona ovde naša sudbina i neminovnost. Današnje naše iskustvo govori nam da je ona u svojoj krizi pa čoveka pre prepoznamo kao „egoistično“, nego kao „društveno biće“. Međutim, kad o njoj razmišljamo u religioznom kontekstu velim da je njena kriza nastupila što jedni druge ne poznamo na pravi način. Da bi nje danas bilo više u našim međusobnim odnosima, nužno je prvo reći istinu zbog istine same, a zatim zbog onih ciljeva koje Gospod traži od nas da ostvarimo na svoju korist i Njegovu slavu. Međutim, ono što je rekao kur’anski islam o Isusu i hrišćanstvu sigurno je da će muslimana upućivati na hrišćanina, međutim, ono što je Crkva rekla u vezi muslimana i Njegovog Poslanika hrišćanina neće upućivati na muslimana. Stoga nam kao najvažnije dolazi da razgovaramo kako bismo došli do spoznaje istine u vezi nas i našeg verovanja u Boga.

ZAKLJUČAK

Pošto je i danas musliman moj sused, prijatelj ili rođak, mi ovde delimo zajedničku političku i istorijsku sudbinu. Stoga od naše neupućenosti mi ćemo imati zajedničku štetu, a od zajedničke upućenosti zajedničku korist. Međusobna blizina upućuje nas jedne na druge, pa istu danas ne možemo izbeći. Međutim, našu međusobnu upućenost jednih na druge tokom naše tragične političke prošlosti razbijali su različiti subjekti i političke ideologije. U verskom fanatizmu, teološkoj isključivosti, u pojavi raznih nacionalizama, u političkom kalkulisanju stranačkih, političkih i verskih vođa, ona je imala svoje trajne protivnike koji gotovo nikad nisu bili politički i istorijski mrtvi. Uvek su radili svoje „prljave“ poslove. Bivajući bez savesti, uvek su ih lakoćom izvršavali i privodili kraju. Svemu tome danas ćemo se efikasno suprotstavljati ako „iz dna duše vršimo ne svoju, negu Božju volju“. Premda to nije nimalo lako, vernik za drugu borbu i ne zna.

Razgovarajući, danas ćemo prvo doći do dveju važnih spoznaja koje će nas samo približiti: Mi i muslimani verujemo u Boga Stvoritelja (Post, 1, 1; Sura, 7, 29), a zatim različito verujemo u Isusa (Kol, 2,9; Araf, 158). Ali, kako je hrišćanstvo na našem Balkanu, a i drugde, od strane klera i hijerarhije propovedano kao sva suprotnost islamu, mi prvo zato i nismo ni svesni one unutarnje povezanosti između naših vera. Svest o međusobnoj njihovoj upućenosti nije živela ni u svesti Crkve, ni u svesti kod običnog pravoslavnog vernika. Šta su, na primer, Avgustin, sv.Toma Akvinski, sv.Grgur Nazijanski, sv.Grgur iz Nise i drugi latinski i grčki oci bili upućeni na Platona, Aristotela i Plotina kasnije znamo za hrišćansku teologiju. Biti hrišćanin sad, između ostalog, nije drugo ništa ni značilo za Grgura Nazijanskog do voditi „filozofski život u duhu daleko od sveta“. Jedna upućenost donela je Crkvi jednu teologiju, od koje je Crkva imala veliku korist.

Što različito verujemo u Boga, od nas On uvek i ne traži da isto činimo. Stoga i znamo za dva različita stila življenja i za dve suprotne kulture. Pošto se u Kur'anu jasno veli da su vernici, a ne muslimani braća između sebe (Kur'an, 49,10) naša upućenost jednih na druge prvenstveno ima bratsku dimenziju. Ona je u funkciji izgradnje bratskih odnosa, pa u tome je i sav njen smisao.

Literatura

Miodrag M.Petrović: Zakonopravilo svetog Save o Muhamedovom učenju, Beograd, 1997. god. str. 51.

Luigi Accattoli: Kad papa traži oprost, Franjevački institut za kulturu mira, Split, 2000. god. str. 24.

Miodrag M.Petrović: Zakonopravilo svetog Save o Muhamedovom učenju.... stranica 61....; Arhimandit dr.Justin Popović : Veliki trebnik, izd.Eparhija Raško-prizrenska, sa predgovorom dr.Artemija, episkopa raško-prizrenskog 1993. god. str. 399-401.

Ar.dr.Justin Popović : Veliki trebnik, ... str. 399-401.

Miodrag M.Petrović: Zakonopravilo svetog Save o Muhamedovom učenju, str. 52, 55, 56, 57, 58 , 59.

Dr. Boris Nivelić: Prilog unutrašnjem sagledavanju islama, Islamska misao, broj 137/1990. god. str.17.

Enciklopedija pravoslavlja, III tom, Savremena administracija, Beograd, 2002. god. str.1631.

Alexandre Faire: Laici u počecima crkve, KS, 1988. god. str. 62.

Adnan Silajdžić: 40 hadisa sa komentarom, Sarajevo, 1993 god. str.125.

Muhamed, s.a.v.s.: Uzvišeni moral Božijeg poslanika , Kulturni centar Islamske Republike Iran, Beograd, 2006. god. str. 45.

Isto, str. 49.

Leksikon temeljnih religijskih pojmova, Prometej, Zgb. 2005 god. str. 478.

Adnan Silajdžić: „ 40 hadisa sa komentarom “, str. 125.

Interconnectivity and Familiarity as Our Common Future

The author in his article talks about the interconnectedness and familiarity between Christians and Muslims primarily from their religious perspective. However, as according to him it has never been among the Balkan Orthodox Christians and Sunni Muslims we know about the history of which we cannot boast. Interconnection between Christians and Muslims, and between historical churches author sees as a necessity of the present historic moment. Of course, it would not connect to the detriment of their own identity, but only for the purpose of enriching and building peace among the Balkan religious believers. For without peace among religions, there will be no peace among the peoples of the Balkans. To come to such a state we need to know the truth about each other in theological and in another sense.

